

7. Элиаде М. Миф о вечном возвращении / Мирча Элиаде – СПб. : Алтейя, 1998. – 249 с.
8. Мифы древних славян : [Сборник / Сост. : А.И. Баженова, В.И. Вардугин; Вступ. Ст. А. Баженовой]. – Саратов : Надежда, 1993. – 349 с.

УДК 821.161.2

Віннікова Н.М.
(Київ, Україна)

ПАРОДІЙНА СПАДЩИНА СЕРГІЯ ВОСКРЕКАСЕНКА

У статті досліджується пародійний аспект творчості С.Воскрекасенка. Виявляються особливості його пародій, розкриваються улюблені засоби та прийоми пародіювання С.Воскрекасенка.

Ключові слова: літературна пародія, гіпербола, об'єкт пародіювання.

В статье исследуется пародийный аспект творчества С.Воскрекасенко, определяются особенности его пародий, раскрываются любимые средства и приемы пародирования у С.Воскрекасенко.

Ключевые слова: литературная пародия, гипербола, объект пародирования.

This article deals with S.Voskresenko's parody creation. The features of his parodies turn out on artistic works. Sign facilities and receptions of parodies by S.Voskresenko are described.

Key words: literary parody, hyperbola, object of parodying.

У запропонованій статті спробуємо розкрити особливості пародійного доробку С.Воскрекасенка (1906-1979), оскільки цей аспект його творчості ще не був предметом окремої літературознавчої розвідки.

У деяких пародіях С.Воскресенко, обходячи гострі кути, віддає перевагу легкому гумору, висміюючи невдалі кроки окремих поетів. Такою, наприклад, є пародія на В.Кочевського [3:350], епіграф до якої – уривок з книги письменника “Земля натхненна”: “Тру лоб замислено: де рима? / Весь день просиджую дарма: / Не підвертається – нема. / І спересердя – грюк дверима! / І я їду по тую риму / До земляків своїх в артіль”. Аби спародіювати іноді не досить високу поетичну майстерність митця, а також відірваність тематики його творів від реальності, пародист застосовує іронію: у ліричного суб’єкта пародії мозолі не на руках, а на лобі, і він урешті-решт розуміє, що “...одірвався від землі”. А тому мчить у село, де “Цих дармових добротних рим / Запасся я на кілька зим...”. Така іронія в останніх двох рядках переростає в їдкий сарказм, що звучить у риторичному питанні: “Та в віршах їх (рим. – В.Н.) шукати всує, / Чи їх поет не силосує?”.

У пародії “На поета Хорошка” [5:287-288] С.Воскрекасенко порушує проблему форми сучасної йому поезії. Твір фактично структурується з чотирьох рядків: “Сенсу немає поету Хорошку / Брать гонорари за вірші по-трошку, / Вибрав хитрішу собі він

дорожку: / *Вірші почав розтягати в гармошку*”. Проте ці чотири рядки розміщені таким чином, що займають аж дві сторінки. Ось так виглядає один із рядків:

Вір-
ші
по-
чав
роз-
тя-
га-
ти
в
гар-
мош-
ку.

Така гіперболізація допомагає пародистові звернути увагу і читача, і тогочасних письменників часом на нелогічне й невинуватене експериментаторство з віршованими формами.

Пародія “*На Любомира Дмитерка*” [3:351-352] порушує питання характеру стилю сучасного поета. Тут окремий факт виявився настільки важливим, що на ньому можна було побудувати розмову про чіткість, прозорість, досконалість стильової тканини твору. Пародист процитував з Л.Дмитерка одну строфу, взяту як епіграф: “*С до щастя сто до-ріг. / Та якою ближче? / Зорі падають до ніг, / Вітер в полі свище*”.

Читач відчуває, що останні два рядки подані тут не так заради потреби змісту, як заради умовної красивості. Це те, що трапляється не тільки у творчості Л.Дмитерка, тому пародист зосереджує на цьому свій гумор, побудований на оксюмороні, можливо найвлучнішому для цього випадку прийомі: “*Ворон кінь біжить, іржить, / Ратицями креше. / На даху телятко спить / Та на місяць бреше. / Осяває сонце путь, / Припікають зорі, / Чую, бачу, як ростуть / Гарбузи на морі...*”.

Увівши до пародії нісенітницю, автор застеріг поетів від надмірного захоплення красивими фразами. Гумор С.Воскресенка в цьому творі, як і в інших, тонкий і ґрунтується головним чином на прийомах народної гумористики (порівняймо, як ведеться розповідь у фольклорних нісенітницях). Також автор вправно користується іронією.

І.Вирган – поет, якому властива чутливість до слова, ритму, музичного аранжування мови. Все життя він покращував, доопрацьовував більшість своїх творів, намагався “огранити” слово, дати йому таку мистецьку оздобу, щоб воно якнайкраще заблищало. Надзвичайне багатство рим, що надають віршам особливого звучання, звукова інструментовка, наснажена символічними змістом – засвідчують досконале поетичне чуття звуку і слова І.Виргана. Проте у творчості митця С.Воскресенка уgliedів використання дивних слів та чудернацької образності, як у тих поетичних рядках із книги “Над Сулою шумлять явори”, що пародист використав як епіграф до пародії на І.Виргана [2:272]: “*То в високій, шумкій тиеніці, / Крізь її коліжки валя... / І ластівки в натхненному мовчанні / Ліпили гнізда на моїх плечах... / І нехай з пісень моїх віднині / Переймають голос солов’ї...*”. Аби спародіювати дивну образність поета С.Воскресенка використовує гіперболу, у результаті чого

виходить: *“Гніздами од краю й до краю / Ластівки заліпили мене”*. Щоб піддати критиці часом невдалі лексичні рішення І.Виргана пародист використовує тавтології, цікаві форми слів, дотепні неологізми, як-от: *“У шумкій, колихкій пашиниці / Клечинь-дерево зацвіта...”*, або ж: *“Я сиджу у калині й співаю, / Поки ранок-світанок свіне’*”, чи: *“Ходить тупопаши скотина / Об цій об такій об весні”*.

“Надзвичайно багата, гнучка, вигадлива лексика”, “оперта на народну мову” [1:5] – ось у чому Вирганова оригінальність, ось що було об’єктом його любові і творчої зацікавленості, його болю і розпачу. Ці особливості С.Воскрекасенко теж спародіював у рядках:

*Зірки дзьобають жар-птиці,
На одній з них плахта золота.*

.....
*Кукібна дівчина-рибчина
Моні надоїть мені.*

Тут фольклорні жар-птиця і дівчина-рибчина, а також архаїзм “кукібна” й просторічне “моні” – все це допомагає С.Воскрекасенку створити пародійний ефект.

На поезію М.Сома *“Чому дівчата в нас кирпаті”* С.Воскрекасенко написав пародію з іронічною назвою *“Перший парубок”* [2:278]. Пародист висміює образність поетичних рядків М.Сома: *“Ті поженились. Той сутулиться. / А то малеча ще німа. / Я перший парубок на вулиці, / Де парубків нема. / Ну, а дівчата ходять хмарою...”*. Це він робить за допомогою перекручування (“вивертання”) змісту тексту-оригіналу, завдяки чому створюється комічний ефект, при цьому проєкція чітко спрямовується на М.Сома, що підтверджується і використанням пародистом назви міста Бровари – районного центру, де народився письменник: *“Так дівчата й ходять хмарами / (...) / Як поїду в Бровари. / Як же тут, скажу одверто, / Пробачайте, не задерти / Носа догори! / (...) / Краще жити без тої слави, / Але мати рівний ніс”*.

У С.Воскрекасенка є пародія на П.Тичину з промовистим підзаголовком *“Пісня про партизанку Олесю Кулик”* [2:280-281]. Початок пародії чітко відсилає читача до тексту поезії П.Тичини *“А я у гай ходила...”*: *“А я у ліс ходила, / Самісінька-сама. / А там дерева люлі... / І знов-таки зозулі / Кували недарма”*.

Тут пародіюється не лише манера письма у вищеназваній поезії П.Тичини, а й головна її героїня, котру “зозуля ізлякала”. Цій дівчинці Теодор Орісію протиставляє образ партизанки Олесі Кулик. Олеся Кулик, як відомо, – головний персонаж “Пісні трактористки” П.Тичини. Вона – проста сільська дівчина, що їде на курси трактористок: *“Димдимок од машин, / Мов дівочі літа... / Не той тепер Миргород, / Хорол-річка не та”*. Ці рядки спародійовані С.Воскрекасенком так: *“...Димдимок від машин, / Вгору ворог зліта. / Не той тепер час настав, / Та й сама вже я не та...”*.

Як відомо, тодішня влада намагалася опоетизувати силу трактора, його значимість. Адже цю машину в тридцятих роках минулого століття можна було порівняти хіба що з космічним кораблем у шістдесятих. Як відомо, саме у 30-ті розгорнувся нечуваний патріотичний рух “Дівчата – на трактор”. Звичайно, у 70-ті роки, коли була написана пародія, це все виглядало досить смішно. І вже трансформація пародистом образу трактористки

Олесі на образ партизанки створює комічний ефект: *“Фашиста я там (у лісі. – В.Н.) стріла / Та з автомата – пах! / А він – ах, ах... / Та ниць – / Беркиць!”*. Образ Олесі Кулик вдало пародіюється через використання гіперболи – дівчина-партизанка сама змогла побороли цілий фашистський загін:

*Я гукую, не боюся:
– Це вам, гади, ще не все! –
І, як вітер, далі мчуся
На дорогу, на шосе.
На дорозі щось гуркоче –
Я туди гранату – на!
Потім другу... Ой же смішно!
Потім третю! Ну й чудна.*

Прикметно, що формування соцреалістичного героя в поезії П.Тичини проектується насамперед на жінку. Так, у *“Пісні трактористки”* митець акцентує увагу саме на метаморфозі жінки в радянському суспільстві. Своім твором П.Тичина фактично підтримав декларацію всієї соцреалістичної літератури про рівність статей як один із основних декретів нової культурної політики. Саме цей аспекти влучно пародіює у прикінцевих рядках С.Воскресенко: *“Я пишаюся добою, / Я пишаюся собою / І Павлом Тичиною. / Ще горджуся я по всьому / Тим, що я тепер у всьому / Рівна із мужчиною”*.

С.Воскресенко написав пародію на В.Швеця [2:279], епіграфом до якої пародист обрав уривок з вірша поета: *“Гуде реактивний літак. / (...) / А хлопчик сміється. Для нього / І мрія, і щастя літак. / Він сам крізь бурани й тривоги / Хотів би піднятися отак. / І як розказати лошатам, / Телятам, ягнятам, волам, / Рудим, круторогим, кошлатим, / Що так він літатиме й сам”*.

Аби спародіювати “цікавий” сюжет, образність та загалом тематику вірша В.Швеця С.Воскресенко створює комічний сюжет пародії – намагання маленького хлопчика-пастуха розказати про свою мрію бути льотчиком: *“Про ці свої мрії хлопчина / Торочив худобі весь день”*. Проте його не розуміють, адже *“Нічого не вдієш, скотина!.. / Пасеться собі, й нітелень”*. Малий і плакав, і сердився, і батога пускав у хід, і навіть “по-німецьки балакав” – нічого не допомогло, лише коли почав говорити віршами, то худоба зрозуміла його.

Пародію допомагає створити просторічна лексика, іноді знижена, русизми, а також оксюмори: *“Тоді забалакав віршами – / І тварі таке підняли! / Захлопали дружно вушами, / Ягнята ревіли, іржали воли”*. І як кульмінація пародії – заговорила і худоба: *“У риму лоша доповіло: / – Тепер нам усе зрозуміло!..”*.

“Благословен хай буду я! / Щось у мені є віще, благовісне... / На проу супроти зла зведись, моя / Сдвально-харалужна пісне” [2:277] – так починається пародія С.Воскресенка на твір М.Рильського *“Слово про рідну матір”*. Пародист не відтворює у своєму творі художню досконалість шестирядкових строф, що постають як майстерно викінчені синтаксичні одиниці у поемі М.Рильського. Пародія ж структурується з трьох катренів.

Уже з перших рядків С.Воскресенко пародіює ідейно-емоційний пафос твору М.Рильського. Як відомо, патетичного звучання твору поет досягає розмаїтою лексикою:

слов'янізмами (*благословен, цілюща* (вода), *віщий* (птахи), *благовісне* (сонце)); короткими формами прикметників (*славен, зелен, властен*); тавтологічними висловами, навіяними народною поезією (*рута-м'ята, роси-сльози, злото-серебро*). Він і сам творить повноправні епітети-неологізми: *громовузкими* словами, *ріки ясноводі*. Аби спародіювати це, С.Воскресенко на основі каламбуру творить такий комічний неологізм, як *едвабно-харалужний*.

Жанрова природа твору М.Рильського, як відомо, визначається по-різному – лірична поема, ода псалом, хорал, “слово” (за аналогією до давньоукраїнської пам'ятки княжої доби). І справді, назвавши свою поему “Словом...”, М.Рильський підкреслив не тільки зв'язок з патріотичною пам'яткою XII століття – “Словом о полку Ігоревім”, яке митець переклав українською мовою, а і його жанрові ознаки ораторії. Органічно вплітає поет у барвисту мережу своєї мови деякі мотиви та образні звороти з давньоруської поеми. Ось, наприклад, одна з найвизрашніших ремінісценцій в творі М.Рильського – *“Лисиці бреиуть на цити...”* – використана й С.Воскресенком.

У пародії згадано А.Малишка, котрого ліричний герой (вгадується М.Рильський) бачить як помічника у боротьбі з кривдою. Завершується ж твір на гіперболізованому патетичному настрої: *“В нас множество поетів є, / А нас, по суті, тільки ж двоє... / Хай бог здоров'я ж нам дає, / Благословенні будьмо ми обоє!”*.

С.Воскресенко був серед тих пародистів, котрі об'єктом своїх творів обирали дитячих письменників чи твори для дітей. Так, об'єктом пародії *“У дошкільних черевичках”* [3:345] є вірш П.Воронька *“Чому чапля стоїть на одній нозі”*, рядки з якого стали й епіграфом до пародії: *“Поки хвастала, ходила, / Черевички забурила. / І стоїть тепер в лозі / На одній своїй нозі”*. Пародист створює комічне продовження вірша П.Воронька, використовуючи для цього й лексичний матеріал, зокрема, лайливі та просторічні слова: *“Зняв свої я черевички / І сказав: – Не плач, дурна, / Надягай мої ось, на. / Сам я взувся в дошкільні, / Черевички – по мені! / Стоїмо тепер удвох / На своїх ногах обох!”*.

У *“Відкритому листі сатиричних персонажів до свого поета Дмитра Білоуса”* [2:271] С.Воскресенко критикує захоплення Д.Білоуса дитячої тематикою, і його відхід більш серозних тем і образів, а також зловживання у творах вигуками. Взнявши на озброєння за основний прийом гіперболу, С.Воскресенко так пародіює: *“– Пі-ні... – воно, конешно, / Як і “ме-ме”, й “му-му”... / Але скажіть сердешно, / Поете наш, чому / Пищать про Киць ви стали, / Про нас же перестали? / Не чуємо!.. Шо-шо? / Ні-ні, нехорошо!”*.

С.Воскресенко у своїх пародіях легко відтворює стиль письменників, творчість яких обирає об'єктом пародіювання, що дуже важливо для цього жанру. Загалом його пародії спрямовані на критику образності та тематики творів колег-письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш Ю.Я. Пісні багаті, як земля / Юрій Барабаш // Вирган І.О. В розповні літа. – К., 1959. – С.3-12.
2. Воскресенко С.І. На чисту воду: Гумор, сатира, лірика / Сергій Воскресенко. – К.: Дніпро, 1976. – 368 с.
3. Воскресенко С.І. Не криви душею: Сатира та гумор / Сергій Воскресенко. – К.: Дніпро, 1966. – 436 с.

4. Воскресасенко С.І. Подивись на себе збоку. Сагира та гумор / Сергій Воскресасенко. – К.: Держлітвидав, 1962 с. – 144 с.
5. Українські пародії / Упоряд., вступ. ст. та коментарі Г.А.Нудьги. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 416 с.

УДК 81373.49

Похилюк О.М.
(Вінниця, Україна)

ЕВФЕМІЗМИ В РОМАНІ О.ЗАБУЖКО «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ»

У статті узагальнено й уточнено лексико-семантичні розряди евфемізмів та описано особливості їх функціонування у мовній канві твору.

Ключові слова: *евфемізм, засоби вторинної номінації, лексико-семантичні розряди, евфемістичні конструкції, вторинні евфемізми, номінативні евфемізми, атрибутивні евфемізми, адвербіальні евфемістичні конструкції.*

В статье обобщены и уточнены лексико-семантические разряды эвфемизмов, а также определены особенности их функционирования в языковой канве произведения.

Ключевые слова: *эвфемизм, средства вторичной номинации, лексико-семантические разряды, эвфемистические конструкции, вторичные эвфемизмы, назывательные эвфемизмы, атрибутивные эвфемизмы, адвербиальные эвфемистические конструкции.*

In the article the lexico-semantic digits euphemisms are generalized and are specified and the features of their functioning are described in the language canvas of work.

Key words: *euphemism, facilities of secondary nomination, lexico-semantic digits, euphemistic constructions, secondary euphemisms, nominative euphemisms, attributive euphemisms, adverbial euphemistic constructions.*

Дослідження в галузі описового мовознавства здійснюється насамперед через аналіз мови друкованих пам'яток певної епохи, що відображають не лише культурно-історичні умови розвитку суспільства, але й особливості функціонування мови та мовлення, насамперед писемного, у певний історичний період. У друкованих джерелах відображені всі мовні явища та зміни, зокрема на лексико-семантичному рівні, який з-поміж інших мовних рівнів є найбільш динамічним.

Благодатними для дослідження мовних процесів, що відбуваються на лексико-семантичному рівні, є, безперечно, художні твори, написані українською мовою, що належать перу видатних літераторів. Одним із найбільш гучних імен у сучасній українській літературі початку ХХІ ст. є ім'я поетеси, письменниці та літературознавця Оксани Забужко. Її роман «Музей покинутих секретів» можна назвати знаковим прозовим твором не лише в українській, а й у світовій літературі [1]. Цей роман називають епосом сучасної України,